

"לבנינה של תורה"

שיחה שנמסרה בביהמ"ד מפי ראש הישיבה - הרב ברוך ויזר

חיבור בין תפילה לתורה

הנוזלים מאפשרים לאדם לאכול ויוצרים פיזור במערכות הפנימיות שבתוך הגוף. ההבנה הפשוטה של בני האדם היא, שתפילה היא מכשיר להשגת הצרכים שלנו. אדם מאמין שהקב"ה הוא הפותח את ידו ומשביע לכל חי, וממילא מבקש הוא ממנו את צרכיו באמצעות התפילה.

מחשבה זו מצריכה בירור עמוק על עצם נכונותה. לפי הבנה זו אפשר היה להבין את ערך התפילה שמתכוון אליו הרב בסעיף זה. לכאורה פשט התפילה היא, שהתפילה כלי הפותח את אפשרות לימוד התורה, כפי הגמרא בנדה הנ"ל, שאמרה מה יעשה אדם ויהיה חכם? ילמד. אך אין זה מספיק, לפיכך אמרה הגמרא שיבקש רחמים. מה יעשה אדם ויהיה עשיר? יעבוד ביושר. רואים שאין זה מספיק, לכן יבקש רחמים ממי שהעושר שלו. אמנם זהו הפשט הפשוט של התפילה, אך נראה שאין זו כוונת הרב בסעיף זה.

כדבר איש אל רעהו:

התפילה היא ערך עצמי. עיקר ערכה של התפילה הוא יצירת אפשרות לדבוק בקב"ה. במסילת ישרים, בפרק י"ט העוסק בביאור חלקי החסידות, מובא שיש יראה עליונה הנקראת יראת הרוממות³. כל אדם ראוי שישאף אליה וינהג בה תוך כדי תפילה ובשעת עשיית מצוות. ושם מלמד אותנו הרמח"ל דבר נפלא. על מנת להגיע אל יראת הרוממות, אדם צריך להתבונן היטב, שכשהוא עומד בתפילה הוא "עומד ממש לפני הבורא יתברך שמו ונושא ונותן עמו, אף על פי שאין עינו של אדם רואהו". כשאדם מתפלל הוא צריך להרגיש שהוא נושא ונותן עם הקב"ה.

עסוקים אנו בהבנת התפילה שלימדו אותנו חז"ל, הנצרכת להצלחת לימוד התורה. כפי שהבאנו מהגמרא במסכת נדה¹:

"מה יעשה אדם ויחכם? ... יבקשו רחמים ממי שהחכמה שלו".

התפילה ביחס ללימוד התורה:

אמנם לתפילה יש ערך עצמי אבל יש לה גם ערך בפני עצמו ביחס ללימוד התורה. וזה לשון הרב באורות התורה²:

"לפעמים אין אדם יכול ללמד מפני שהוא משתוקק הרבה לתפילה, וכל זמן שלא התפלל עדן כראוי הנשמה צמאה, ודומה הדבר כמי שצמא הרבה שאינו יכול לאכול עד אשר ישתה תחלה לשבר צמאו, ואחר כך יוכל לאכול. התרגשה הזאת מפתחת היא אצל מי שנשמתו גדולה ושרש אור צדיקים שרוי בתוכה".

לפעמים אדם לא יכול ללמוד מפני שהוא צריך להתפלל, הנשמה שלו צמאה לתפילה. הרב מבאר שדומה הדבר לאדם הצמא מאד כגון שבה מן הדרך ואיננו מסוגל לטעום פיסת עוגה עד שירוה את צימאונו. הוא חש יובש המונע ממנו לאכול. נראה שהרב הרגיש את הדברים בעצמו, שהרי הוא אומר: "ההרגשה הזאת מפותחת היא אצל מי שנשמתו גדולה".

"ובכללות יתקנה בזה יסוד התפילה כמו הקשרה לתורה, כשתית המים המזינים בדרך עזר להעביר את חלקי המזונות בכל חלקי הגוף".

³ דיברנו בעבר על חשיבות לימוד 'מסילת ישרים' כפתיחה לבניין לימודי הנשמה, לימודי האמונה והמוסר.

¹ דף ע"ב.
² פרק ו', סעיף ח'.

להתבונן בזה שמצד אחד אדם מדבר ובצד השני האחר שומע. מי שיתאמץ ויעבוד על נקודה זו, יזכה לשמוע ולחוש איך הקב"ה נמצא מעבר לקו. יתירה מזו, הוא לא מעבר לקו הוא הקו עצמו.

תפילה היא הרבה יותר מבקשת צרכים. תפילה היא קשר. תפילה היא שיחה, כדבר איש אל רעהו. תפילה היא דבקות הנפש ביוצרה. מבקשים בה דעת, פרנסה, גשם, ירושלים. מבקשים בה כל מה שאדם צריך כחלק מתוך הדברים המוזכרים בה. אולם, עיקר התפילה, זהו עצם מעט ההתבוננות ושימת לב. מי שבעל שכל נכון יוכל לקבוע בלבו שהוא נושא ונותן עמו יתברך, והוא יתברך שמו מאזין לו ומקשיב לדבריו. מלך מלכי המלכים מפנה את כל ענייניו והוא עסוק בלהקשיב לדברים שמטרידים אותו, הן בענייני הכלל והן בענייני הפרט.

עיקר התפילה:

אם כן מהי התפילה? כותב הרב זצ"ל⁵:

"מעיקר התפילה, מלבד תועלת הגעת הבקשה על ידה, הרי הוא מצד השגת השלמות האמתית לדבוק ב-ד' צורנו"

אדם מבקש על צרכיו והוא זוכה להם, אך אין זה העיקר, העיקר זה עצם התפילה, העיקר זה עצם השגת השלמות האמתית לדבוק בה' צורנו.

"ואין אנו צריכים תכלית יותר נשגבה מזה"

התכלית של התפילה היא לא בעצם התגשמות הבקשות, אלא בעצם הדבקות, בעצם הקשר לבורא.

"ויפה שעה אחת בקרבת א-להים מכל חמדת העולם-הבא גם כן, לפי ערך ההנאה הבאה לנפש עצמה".

אדם מתפלל ומבקש על ירושלים "וְיִירוּשָׁלַיִם עֵינֶיךָ בְּרָחֲמִים תָּשׁוּב"⁴. (היום ממש בשעות אלו, כ"ז באייר לפני ארבעים וארבע שנים, התחוללו קרבות כיבוש ירושלים, מאחורינו, מלפנינו ומן הצדדים). אדם זה, נושא ונותן עם הקב"ה, אמנם אין הוא רואה את הקב"ה כשהוא מדבר איתו. מסביר בעל המסילת ישרים:

"כי זה הוא היותר קשה שיצטייר בלב האדם ציור אמיתי, יען אין החוש עוזר לזה כלל".

כשאדם מדבר בפלאפון, הוא שומע תגובה מהצד השני והוא משיב לו. לעומת זאת, כשהוא מתפלל הוא צריך לצייר בנפשו ולהאמין שהוא מדבר עם רבש"ע. להאמין שהוא נושא ונותן איתו, על אף שהחוש לא עוזר לזה כלל.

"אמנם מי שהוא בעל שכל נכון, במעט התבוננות ושימת לב, יוכל לקבוע בלבו אמיתת הדבר, איך הוא בא ונושא ונותן ממש עמו יתברך".

אדם יכול להגיע להכרה, איך הוא נושא ונותן עמו יתברך ממש. אם אדם מעט יתבונן ומעט ישים לב, יוכל הוא להרגיש איך באמת הוא נושא ונותן עם הקב"ה, 'אולי תבנה את ירושלים'?

"ולפניו הוא מתחנן ומאתו הוא מבקש, והוא יתברך שמו מאזין לו מקשיב לדבריו, כאשר ידבר איש אל רעהו ורעהו מקשיב שומע אליו".

עם מעט שימת לב אפשר להגיע לזה.

זכיתי לשמוע את דברי הרב שלמה וולבה זצ"ל, בעל ספר "עלי שור", בערב יום הכיפורים, כשהוא עמד על נקודה זאת. הוא דרש מהשומעים נקודת אמת, הוא דרש מהשומעים לפתח את ההרגשה שעומדים בתפילה לפני רבש"ע, אדון העולם, מלך מלכי המלכים. וזו היתה לשונו: 'ואני הקטן מדבר איתו כאשר ידבר איש אל רעהו'.

צריך לעבוד על הנקודה הזו. צריך התבוננות, כמו שאומר בעל המסילת ישרים. כאמור, אפשר ללמוד זאת מהפלאפון. אפשר

⁵ מובא בספר אורות התפילה. ספר ליקוטים מכתבי הראי"ה קוק, נערך ונסדר ע"י הרב משה צבי נריה. הנ"ל מובא בהוספות מכתבי יד קודשן, עמ' 131, הוצאת מעליות ה'תשס"ג.

⁴ ברכת "בונה ירושלים", מתוך תפילת עמידה של חול.

קעת נוכל לחזור למה שפתחנו באורות התורה. אמר לנו הרב זצ"ל, שכשאדם לא מתפלל הנשמה צמאה. היה אפשר להסביר את זה במובן של בקשה, כמו הפשט בגמרא בנדה, כדי לקבל את חכמת התורה, אבל נראה שאין זה פרוש הדברים. הנשמה צמאה לקשר עם רבש"ע. הרבה שואלים 'מדוע הם לא מצליחים ללמוד?'. כדי להגיע לדרגה הזאת של התעסקות בדבר ה' צריך ליצור קשר. התפילה היא הקשר, היא הנחת הצינורות שדרכם יכול לזרום השפע של דבר ה' הנמצא בתורה. התפילה היא היוצרת את הצינורות המאפשרים את הזרימה של הדבקות בקב"ה.

תפילה בלא תורה:

אמנם, לפי הבנה זו ניתן לומר שמספיק להתפלל אף בלא לימוד תורה. אלא שבלא תורה תשאר הדבקות הזו חסרה. ברעיון זה מסיים הרב את הסעיף היסודי הנ"ל:

"וְאִם לֹא יִהְיוּ מְזוֹנוֹתָיו
נְתוּנִים לֹא יוֹעִילוּ הַמִּים הַמְעִבִירִים.
מִסִּיר אֲזַנּוֹ מִשְׁמַע תּוֹרָה גַם-תְּפִלָּתוֹ
תּוֹעֵבָה"⁷.

ע"פ משל זה, אם הוא לא יאכל אלא רק שתה הוא לא יוכל להחזיק מעמד.

מה פירוש פס' זה ביחס לדברים האמורים? אם לא תהיה תורה, תפילתו הופכת להיות בדרגה נמוכה של בקשת מילוי הצרכים. בלא דבקות בא-לוקים, כמו שאמר לנו הרב שזה עיקר תכלית התפילה, לא שייך לבקש ממנו על הצרכים. ידועים דברי הזוהר הקדוש⁸: "ככלבין דצווחין הב הב". איך אדם בא לרבש"ע ואומר לו, 'הב הב', תן תן? גם הכלב נובח הב הב. ביטוי מאוד חריף. כאשר יש דביקות יש קשר, מילוי הצרכים הוא חלק מיצירת קשר זה, שהוא עיקר התכלית אצל רבש"ע. אלמלא דביקות זו, נשאת התפילה כבקשה חיצונית בלא יכולת

יסודות דבריו בנויים על המשנה בפרקי אבות⁶. אמנם אין אנו יודעים לצייר מהו עולם הבא, אך אני חושב שהעניין פשוט הרבה יותר ומורגש הרבה יותר. כשאדם מתפלל כמו שלימד אותנו בעל המסילת ישרים, כשהוא מרגיש שהוא מדבר עם רבש"ע, הוא זוכה להרגשת נועם, הרגשת נועם של קרבת ה', שלא רק שהיא גדולה ויקרה מכל חמדת העולם הבא, אלא היא באמת נעימה יותר מכל חיי העולם הזה. בתפילה הוא זוכה לטעום טעם הנאה רוחנית. ומי שזוכה לטעום טעם הנאה רוחנית יודע במה מדובר. הוא חש בעולם הזה נועם שהוא עליון מכל נועם של חושים גשמיים. ונדמה לומר שזהו באמת נועם העולם הבא המופיע בעולם הזה. הלא זהו היסוד שעליו בנה הרמח"ל במסילת ישרים את כל בניין האדם.

"להתענג על ה'":

ספר מסילת ישרים נפתח בעניין תפקיד האדם בעולם הזה.

"יסוד החסידות ושרש העבודה התמימה הוא שיתברר ויתאמת אצל האדם מה חובתו בעולמו ולמה צריך שישים מבוטו ומגמתו בכל אשר הוא עמל כל ימי חייו. והנה שהורונו חכמינו זכרונם לברכה הוא, שהאדם לא נברא אלא להתענג על ה' ולהנות מזיו שכינתו..."

יסוד החסידות הוא שהאדם נברא להתענג על ה'. תפילה היא התענגות על ה'. אם עושים כמו שאמר בעל המסילת ישרים, אם מדברים עם רבש"ע כדבר איש אל רעהו, מרגישים שזה לא צפצוף מילים (כמו שהבאנו בשבוע שעבר מדברי החזון איש), אלא אני עובד על עצמי להרגיש שאני מדבר עם מלך מלכי המלכים. וזוהי השלמות האמיתית של דבקות בה' צורנו, זוהי היכולת לחוש בנועם ה' בעולם הזה, היכולת לחוש בעונג שלשמו נבראנו.

⁷ ספר משלי פרק כ"ח, פס' ט"ו.

⁸ מובא במס' מקומות בזהר אך לא בהקשר ישיר לתפילה. לעומת זאת, ראה 'מי מרום' כרך י"ג, עמ' רל"א, ריש השיחה על תפילת ראש השנה. שם מביא ביטוי זה בהקשר ישיר לתפילה.

⁶ פרק ד', משנה י"ז: "... זָפָה שְׁעָה אַחַת בְּתְשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים בְּעוֹלָם הַזֶּה, מִכָּל חַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא..."

השגת השלמות האמיתית המקופלת בה, לדבוק ב-ה' צורנו.

גדול הוא המתפלל אל בורא העולם "כדבר האיש אל רעהו", מבקש מרעהו עזרה.

מי זה רעהו:

במסכת שבת⁹ מובא המעשה בנכרי שהלל גיירו ומבקש מהלל שילמדו את כל התורה על רגל אחת. אמר לו שם הלל:

"דעלך סני לחברך
לא תעביד - זו היא כל התורה
כולה".

מה ששנוא עליך לא תעשה לחברך. רש"י מסביר זאת על פי הפסוק שאמר שלמה המלך, וז"ל:

"רַעַךְ וְרַע אֲבִיךָ אֶל-תַּעֲזֹב"¹⁰
זה הקדוש ברוך הוא, אל תעבור על דבריו שהרי עליך שנאווי שיעבור חבריך על דבריך".

אשרינו שזוכים אנחנו ליכולת ההתקרבות לאדון העולם באפשרות מסוימת של רע, כדבר איש אל רעהו. אמנם זו עבודה גדולה, משום שקשה שיצטייר בלב האדם ציור אמיתי, כפי אמר המסילת ישרים, יען אין החוש עוזר לזה כלל. אבל כאשר עובדים את העבודה הזאת זוכים לדבר הנפלא שדיבר עליו הרב זצ"ל, "ויפה שעה אחת בקרבת א-להים מכל חמדת העולם-הבא גם כן, לפי ערך ההנאה הבאה לנפש עצמה". אותה הנאה גדולה של הרגשת נועם, של הרגשת דבקות, של הרגשת עונג אשר למתענג על ה'.

⁹ דף ל"א ע"א.

¹⁰ ספר משלי פרק כ"ז, פס' י"י.